

Олена Ясинецька (м. Київ)

До питання про особливості родоходу давньоруської князівни Марії-Добронєги, дружини правителя Польщі (з 1038/1043–1058 рр.)

У статті висвітлено особливості родоходу давньоруської князівни Марії-Добронєги (бл. 1015/17–1087), запропоновано нову гіпотезу її походження, а також розглянуто обставини династичного шлюбу Марії та князя-правителя Польщі Казимира I Відновителя (1016–1058).

Ключові слова: династичні шлюби, генеалогія, родовід П'ястів, родовід Володимировичів.

Елена Ясинецкая

К вопросу об особенностях родохода древнерусской княжны Марии-Добронєги, королевы Польши (ок. 1040–1058 рр.)

В статье освещены особенности родохода древнерусской княжны Марии-Добронєги (ок. 1015/17–1087), предложена новая гипотеза её происхождения, а также рассмотрены обстоятельства династического брака Марии и короля Польши Казимира I Восстановителя (1016–1058).

Ключевые слова: династические браки, генеалогия, родовод Пястов, родовод Владимировичей.

Olena Yasynetska

Concerning the genealogy peculiarities of Ukrainian (Old-Rus') princess Maria-Dobronega, wife of the ruler of Poland (ca 1040–1058)

The Article enlightens the peculiarities of genealogy of the Old-Rus' princess Maria-Dobronega (ca 1015/17–1087), propounds the new hypothesis of her origin and reviews the circumstances of dynastic marriage between Maria and governing duke of Poland Kazimierz the Restorer (1016–1058). The genealogical reconstruction represented in the article shows the origin of Maria-Dobronega to be connected with Bulgarian, Byzantine, German, English and Rus' ancestry.

According to our hypothesis Maria-Dobronega was the daughter of St. Borys – the son of Volodymyr the Great and his Bulgarian wife. The article substantiates the hypothesis of the Bulgarian princess origin as the daughter of Tsar Boris II (ca 929–971) – the descendant of tsars of Bulgaria and imperators of Byzantium.

On the base of the Medieval sources (Genealogia Welforum, Historia Welforum Weingartensis etc.) and modern researches (by A. Wolf and others) the article proposes the arguments that Maria-Dobronega originated from Boris Volodymyrovych in his marriage with the German Margravine – the descendant of Otto I the Great (912–973) – the imperator of Holy Roman Empire and his wife – English princess Eadytha (910–946) – the daughter of the king of England Edward the Elder (ca 874–924).

In her marriage with the duke Kazimierz the Restorer Maria-Dobronega became the ancestor of all the future rulers of Polish state. The governing couple is famous as the founders of monasteries and abbeys (in Tyniec, Mogilno etc), the important objects of Polish Medieval culture.

Key words: Dynastic Marriages, Piast Dynasty Genealogy, Volodymyr the Great Dynasty Genealogy.

Київська Русь у період XI–XII ст. мала значний міжнародний авторитет, підтримувала постійні взаємовідносини з багатьма європейськими державами, нерідко скріплюючи їх династичними шлюбами. Вони укладалися в часи великого князя київського Володимира Святославича, його сина Ярослава Мудрого, названого «тестем Європи», Володимира Мономаха, Мстислава Великого та ін. Династичні шлюби були як складовою політичних міждержавних взаємин, так і потужним чинником взаємовпливів української (києво-руської) та європейської культур. Чимало представників давньоруських династій увійшли в історію європейських країн як хрестителі, меценати, покровителі освіти, письменства та мистецтва, ктитори і будівничі. У нас час у країнах Європи збереглося чимало пов'язаних з ними об'єктів культурної спадщини.

Актуальність нашого дослідження зумовлена з одного боку – зростанням у суспільстві інтересу до національної історії та культури, прагненням до європейських цінностей, з іншого – недостатністю систематичних досліджень вітчизняної історії XI–XII ст. у контексті європейської цивілізації, існуванням багатьох «білих плям» у вітчизняних та європейських родоводах, особливо, що стосується княжих та королівських нащадків жіночої статі.

У наукових дослідженнях недостатньо висвітлено роль київських княгинь у культурно-історичному процесі на теренах нових європейських батьківщин. Лише деякі праці присвячені окремим давньоруським князівнам XI–XII ст., зокрема, дочкам Ярослава Мудрого [1, 5, 7, 29, 83, 88, 93, 94, 95, 96], (особливо рясно – Анні Ярославні [5, 7, 15, 16, 18, 19, 38, 46, 48, 51, 55, 56, 70, 71, 76, 80, 82, 85, 87, 116 та ін.]) і Мстислава Великого [11, 121, 33, 35, 37, 43, 44, 45, 49, 58, 62, 63, 72, 120] та ін.

Маловивченими залишаються особливості родоводу, обставини династичних шлюбів та культурна діяльність руських князівен на престолі Польщі, зокрема, першої, засвідченої джерелами, давньоруської князівни, дружини правителя Польщі Марії-Добронегі [3, 52, 54, 60, 92]. Науковці не дійшли однозначності у питанні її походження, маловідома її роль у польській культурній та династичній історії.

Таким чином, метою даної статті є дослідження обставин і наслідків матримоніального

шлюбу давньоруської князівни Марії-Добронегі та князя-правителя Польщі Казимира I Відновителя, з'ясування особливостей родоводу Марії-Добронегі та обґрунтування нової гіпотези її походження.

Джерельною базою праці слугували європейські середньовічні аннали, хроніки, саги та інші історичні документи: [22, 41, 6; 8, 12, 13, 31, 32, 40, 47, 53, 65, 68, 73, 89, 91, 97, 98, 99, 103, 105, 107, 108, 111, 113, 114, 117, 119]; вітчизняні літописи і тексти давньої літератури [20, 30, 42, 63, 57, 61, 39, 79, 74, 75, 81].

У статті використано публікації українських і зарубіжних авторів з питань міждержавних, зокрема польсько-українських відносин XI–XII ст. [41, 14, 17, 34, 36, 41, 50, 52, 59, 64, 67, 69, 78, 86, 90], генеалогій європейських правителів та династичних шлюбів [9, 10, 12, 100, 101, 105, 107, 108, 109, 110, 114, 115, 122], особливо родоводу Добронегі-Марії [3; 54; 60; 52; 9; 10; 92; 41; 25; 14; 110], вітчизняні та європейські енциклопедичні видання [60, 84, 115] та ін.

Історія Київської Русі завжди була тісно пов'язана з історією сусідньої Польщі. Контакти між двома державами обумовлені не лише територіальною близькістю, спорідненістю етнічного походження, схожістю соціально-політичних та культурних тенденцій у розвитку, але й великою кількістю матримоніальних союзів, які особливо активно укладалися впродовж XI–XII ст.

Першою київською княгинею, виданою заміж до Польщі в XI ст., чий повноцінний шлюб зафіксовано у вітчизняних та західних джерелах, є Марія-Добронегі (бл. 1015/1017–1087) – дружина польського князя-правителя Казимира I Відновителя (1016–1058). Більшість сучасних

Марія-Добронегі.
Худ. Василь Василенко,
дерево/олія,
2015 р.,
приватна колекція

Казимир Відновитель.
Худ. Ян Матейко,
1890/1892 р., олівець/папір,
Національний музей
м. Вроцлава (Польща)

дослідників стверджують, що Марія-Добронєга (Добронєга, Доброгнева) – донька Володимира Святославича та його візантійської дружини Анни Порфирогенети (Багрянородної) [20, 267; 60, 422; 9, 277; 115, 53; 77, 383; 25, 114–115 та ін.]. Рік її народження точно не відомий. Але, ґрунтуючись на датуванні смерті царівни Анни, науковці стверджують, що Добронєга, відповідно, народилася до 1011 р. А точна дата смерті Добронєги записана у Рочнику Краківського капітулу – 1087 р. [117, 3–115; 119, 21–105; 22, 345]. В такому разі, князівна-королева прожила тривале життя – понад 76 років – щасливе виключення для того часу. Однак, ми вважаємо, що датування життя Добронєги, як і її походження, є досі достеменно не з'ясованими і вимагають додаткових ретельних досліджень.

Вітчизняні літописи, зокрема Літопис Руський за Іпатським списком, називає Марію сестрою Ярослава Мудрого [42, 94]. В історіографії була також спроба ідентифікувати Марію-Добронєгу як дочку Ярослава Мудрого [50, 115, 398, 444]. Проте, така версія була відкинута після аналізу подальших шлюбів нащадків Ярослава Володимировича [50, 580].

Деякі історики, починаючи з М. Баумгартена, ґрунтуючись на «Генеалогії Вельфів» та опосередкованих свідченнях Тітмара Мерзебурзького, вважають матір'ю Марії останню дружину Володимира Святославича – невідому на ім'я дочку графа Куно (Конрада) фон Еннінген, з якою Володимир ніби то одружився після смерті царівни Анни [22, 190; 40, 81–93; 53, 192; 42, 49; 3, 102–109; 101, 121; 100, 8; 34, 227]. На наш погляд, факт одруження Володимира з дочкою Конрада мало ймовірний. Після смерті Анни (1011 р.) великому князеві було вже бл. 60 років, він народився, вірогідно у середині, або др. пол. 950-х рр., оскільки в 969 р. отримав своє перше князіння, хоч і був ще неповнолітнім. Володимир пережив Анну лише на три-чотири роки і помер у «глибокій старості», як свідчать ті ж західноєвропейські джерела [53, 141]. Мало ймовірно, щоб у «глибокій старості» князь обзавівся ще одною дочкою. Так само, мало вірогідно, що Добронєга – донька візантійської царівни Анни. Датуючи народження Добронєги 1011 роком дослідники не врахували, що Анні Багрянородній мало б бути на той час бл. 48 років. Неймовірно також, щоб Добронєга народилася задовго до цієї дати, оскільки ми знаємо точне датування її

смерті (1087) і рік народження її чоловіка – 1016. Народившись від Анни в її «дітородний» період – кін. 980-х рр. – 990-ті рр., Добронєга мала б прожити бл. 90–100 років, вступала б у шлюб (а ми знаємо його більш-менш точне датування – між 1038 і 1043 рр.) у віці бл. 50 років (а вона після цього народила п'ятьох дітей!) і була б набагато старша за чоловіка – що неймовірно, навіть з огляду на велику бажаність і політичну доцільність цього шлюбу для Польщі.

Тому є підстави припускати, що Добронєга могла народитися дещо пізніше – бл. 1015–1017 рр. і бути не дочкою, а онукою Володимира Святославовича. В її родоводі можуть постати не лише великі князі київські та імператори Візантії, а й царі Болгарії, королі Англії, імператори Священної Римської імперії... Наша розвідка – маленька спроба «пролити світло» і запропонувати свою версію родоvodu Добронєги.

На наше переконання, Добронєга була дочкою Бориса Володимировича – сина великого князя київського, пізніше канонізованого православною і католицькою церквами в числі перших святих страсотерпців. Завдяки життєписам князя відомо, що з волі батька Борис рано вступив у шлюб [61, 179–206; 66, 372; 4, 19]. Але ні давні джерела, ні сучасні дослідники не вказують, з ким був одружений Борис.

У «Великій хроніці про Польщу, Русь та їх сусідів» (XIII ст.) є цікавий запис стосовно Добронєги: «Він [Казимир] взяв собі за дружину дочку короля Русі Романа, сина Одона, на ім'я Добронєга, інакше названа Марією» [6, 70]. З численних джерел відомо, що хресне ім'я князя Бориса – Роман, тому можна стверджувати, що у Великій хроніці йдеться саме про Бориса-Романа Володимировича. «Сино́м Одона», на наш погляд, він названий через те, що був одружений з дочкою (нащадком, представницею роду) Одона (Оттона). В ті часи, як часто і тепер, «батьком» могли називати й тестя, а отже зятя – «сино́м».

Святий Борис.
Худ. М. Нестеров,
1890/1894 рр.
Розписи Свято-
Володимирського
кафедрального
патріаршого собору
м. Києва.

У «Генеалогії Вельфів», сказано, що граф Куно із Енінгена (Конрад Швабський) у шлюбі з дочкою імператора Оттона («лат. *filia Ottonis Magni imperatoris*») мав чотирьох синів і чотирьох дочок, одна з яких вийшла заміж за «короля Русі» («*Rex Ruganorum*») [105, 733–734; 22, 189–190] (Див. *Схема № 1. ДОДАТОК 1*).

Дослідники Д. Джекман і Й. Фрід [109, 72] на основі «Вайнгартенської історії Вельфів» [40, 199–200; 107, 454–471] зробили висновок, що її звали Рихлінд (Регелінда – *Regelindis, Richlind Ottona*). На думку деяких учених слово «*filia*» в даному випадку варто розуміти ширше – не «дочка», а «нащадок, член роду». Так, сучасний західноєвропейський дослідник А. Вольф довів, що у «Генеалогії Вельфів» пропущена одна ланка, а саме: Регелінда – дружина Куно-Конрада (†997) доводилася не дочкою, а онукою імператорові Священної Римської імперії Оттонові I Великому і була дочкою його сина Людольфа, народженого у першому шлюбі імператора з англійською принцесою Едітою [123, 25–83].

Припускається також, що ім'я їхньої дочки, дружини «короля Русі», – Адель. Але давнє джерело, яке слугувало підставою для цього, не збереглося. Вірогідно, ця версія ґрунтується на тому, що друга дружина Оттона Великого носила ім'я – Аделаїда Бургундська (Адела, Адель; 931–999) (Див. *Схема № 2. ДОДАТОК 2*).

«Генеалогія Вельфів» не вказує імені правителя Русі. З цього уривку відомий російський генеалог М. Баумгартен зробив висновок, що йдеться про Володимира Святославича. Але ще А.В. Назаренко обґрунтовано довів, що цим «королем Русі» не міг бути Володимир Святославич, і зробив висновок, що згаданий у «Генеалогії Вельфів» «король Русі» – це Ярополк Святославич – рідний брат Володимира [22, 311].

На нашу думку, версія авторитетного вченого також не підтверджена хронологічно. За сучасними дослідженнями, шлюб Куно і Регелінди (нар. бл. 950 р.) відбувся 968 р. [109, 34], подружжя мало щонайменше 4 синів і 4 дочки, а отже, їх дочка, яка вийшла заміж за «короля Русі» (згадана у переліку дочок третьою), могла народитися не раніше 970-х рр., або ж у 80-х рр. X ст. За даними Літопису Руського Ярополк Святославич загинув 11 червня 980 року [42, 46], за іншою версією ще раніше – 978 року, отже не міг одружитися з дочкою Куно і Регелінди. Припускаючи, що цим «королем» міг бути Володимир

Святославич (за Баумгартеном), або Ярополк Святославич (за Назаренком), під титулом «короля Русі» ніколи не розглядався Борис Володимирович.

За «Житієм» першим удільним князівством Бориса була Волинь [9, 273]. Близькість до Польщі, з якою воювала Германська імперія, зумовлювала потребу укріплення русько-германських стосунків, які й могли бути скріплені шлюбом Бориса та германської принцеси. Існує також думка, що цей альянс був реакцією на союз Турівського князівства (Святополк Окаянний) і Польщі (Болеслав Хоробрий), скріплений шлюбом Святополка і дочки Болеслава. Нашу версію підтверджують висновки і припущення інших дослідників [34, 227; 59, 35, 122, 123, 326; 69, 290–29; 53, 152], які обґрунтовували гіпотезу про те, що в розпал польсько-німецької війни 1007–1013 рр. оформився русько-німецький союз, ми припускаємо, скріплений шлюбом київського князя і правнучкою Оттона I. Вірогідно, шлюб Бориса із представницею роду Оттона Великого міг відбутися між 1009 і 1013 рр. (після шлюбу Святополка і Болеслави), ймовірно, ближче до 1013 р. – після повстання Святополка, підбурюваного Болеславом, проти Володимира і розривом русько-польських стосунків, або бл. 1015 р., коли відновилося військове протистояння Польщі та Священної Римської імперії [34, 231]. Тим більше, що Великопольська хроніка називає зятя Оттона «правителем Русі», а Борис міг бути проголошений спадкоємцем великокняжого престолу бл. 1015 р.

Таким чином, Борис-Роман був «сином» в широкому сенсі – «зятєм» Оттона Великого, пошлюблений з представницею його роду (правнучкою) та батьком Добронеги-Марії, що, в такому разі, узгоджується з даними Великопольської хроніки. Вірогідно, саме через спорідненість з імператором Священної Римської імперії князь Борис під іменем «Роман Руський» належить до шанованих святих Римо-католицької церкви [84, 747]. Можливо, саме через заборони-застереження проти укладання міжконфесійних шлюбів (між православними і католиками-латинянами) з часів Середньовіччя і пізніше, шлюб Бориса Володимировича, шанованого православною церквою, з «латинянкою» ретельно замовчувався.

Ще одним опосередкованим підтвердженням нашого припущення є той факт, що чоловік Добронеги по лінії його матері й сам походив з

роду Оттона Великого, а шлюби між далекими нащадками одного роду були поширеними (*Див. Схема № 3. ДОДАТОК 3*).

Більшість дослідників датує загибель Бориса і Гліба 1015 р., але деякі вчені, посилаючись на дані Саги про Еймунда, припускають, що ця трагічна подія трапилася пізніше – у 1017 р. [65, 99; 25, 168; 14, 25], а отже і Марія-Добронєга могла народитися бл. 1017 р.

Досі тривають дискусії і про родовід Бориса-Романа Володимировича. Переважає думка, що Борис був єдинокровним (від однієї матері) з іншим сином Володимира Великого – Глібом. Для нашого дослідження важливим є саме родовід Бориса Володимировича. Вітчизняні джерела чітко не вказують імені та походження матері Бориса, називаючи її «болгаринею» [42, 48]. Більшість дослідників [39, 75–78; 27, 49; 84, 715] погоджуються з її болгарським корінням, але її ім'я та достеменно походження досі залишаються не з'ясованими. На наше переконання, на розв'язання цієї проблеми може пролити світло аналіз династичних взаємин Візантії та Болгарії у X ст. Хоча деякі дослідники ідентифікують походження «болгарині», дружини Володимира Святославича, з Волзькою Булгарією [9, 274], більш ймовірним нам видається її походження з роду царя Бориса I – хрестителя Болгарії та його сина Симеона, тобто з Болгарії Дунайської. Зазначимо, що багато дослідників, ґрунтуючись, зокрема, на унікальному джерелі – «Новый Владимирский летописец» [63, 8–11], підтверджують наше припущення, а також з цим же родом пов'язують походження великої княгині київської Ольги [63, 54; 24, 32–51; 2, 217; 86, 28; 64, 75; 26, 38–39]. Це слугує додатковим аргументом на користь нашої версії родоvodu князя Бориса-Романа Володимировича.

У X ст. візантійську імператорську родину поєднували з династією болгарських царів як часті військові конфлікти, так і тісні династичні взаємини. Так, одна з дочок царя Болгарії Симеона (невідомо на ім'я) була заручена з Константином Багрянородним, але матір Константина – імператриця Зоя, не прийняла її – заручини було скасовано. Пізніше син царя Симеона Петар (Петро) I (бл. 900–969) був одружений з онукою імператора Романа I († 948), дочкою його сина Христофора Лакапина (бл. 890–931) – Марією-Іриною († 966) [32, 60–61]. Це не завадило обом державам активно воювати одна з одною, залу-

чаючи, навіть, до цього протистояння руські війська на чолі з князем Святославом Завойовником [27, 56].

Про активну участь великого князя Святослава у військових конфліктах Візантії та Болгарії свідчать вітчизняні та західні джерела. Так, Лев Диякон, сучасник київського князя, описує посольство візантійців до русів, яких називає скіфами-таврами (!!!) з проханням за велику винагороду «іти проти місян» (так візантійці називали жителів Дунайської Болгарії – Місії): «Святослав (Сфендосфлав – так називався начальник таврів (...), мріючи про завоювання Міської країни і, як людина палка, відважна, сильна й діяльна, підбурих усе юнацтво таврів до цього походу...» [27, 56].

Онук Романа I, візантійський імператор Роман II (бл. 958–963) доводився двоюрідним братом Марії-Ірини Лакапині – дружині болгарського царя Петара I. Онучки Марії та Петара жили при візантійському дворі, як стверджують болгарські джерела, в якості малолітніх наречених синів Романа II – майбутніх імператорів Константина VIII та Василя II [23, 569–571]. Це не завадило останньому увійти в історію під іменем «Болгаробійця» [23, 669–703] за особливу жорстокість у переможних війнах проти Болгарії, а саме – проти рідного дядька та батька болгарських наречених – Романа і Бориса II. Ці двоє були останніми царями незалежної Болгарії, після їх загибелі Болгарія до кін. XII ст. цілковито перейшла у підпорядкування Візантійській імперії, яка призначала тепер своїх намісників. Й тут війна, мир та шлюб йшли поруч – заручини двох дочок Бориса II, укладені ще у 968 р. з майбутніми імператорами – Константином VIII та Василем II, було скасовано. Очевидно, переможений цар та його доньки стали нерівнею повновладним візантійським монархам. Зазвичай, в такому разі нещодавні наречені опинялися в монастирі. Проте, вважаємо, що одна з цих дочок могла бл. 971 р. (або пізніше) стати дружиною Володимира Святославича, тою самою таємничою «болгаринею». Важливим підтвердженням нашої гіпотези є свідчення Г. Кедрина про те, що серед полонених великого князя київського Святослава Завойовника були діти Бориса II, народжені до 971 р. [103, 127]. Ймовірно також, що ці «діти» (серед яких вірогідно була дочка) були ще малолітніми, а підрісши при дворі київського князя, одна з дочок Бориса II

стала дружиною Володимира Святославича. Така практика була звичною для тих часів.

Отже, болгарська царівна, дочка останнього царя Бориса II і могла бути матір'ю Бориса Володимировича. На користь цієї версії говорить той факт, що імена двох синів Петара I, один з яких був батьком «болгарині», присутні в імені князя Бориса-Романа. Джерела називають матір Бориса то «грекинею», то «болгаринею» – обидва імені правомірні з огляду на її візантійсько-болгарське походження.

Масмо й інше сміливе припущення – Добро-нега, можливо, була не єдиною дочкою Бориса. Приблизно у той самий час інша київська князівна – Агата (Агафія) була видана за нащадка англійського престолу, який жив як вигнанець при дворі великого князя київського Ярослава Мудрого. Існує багато версій її походження та зв'язку її родоходу з імператорами Священної Римської імперії, про це свідчили європейські середньовічні хроніки та хроністи: Англо-саксонська хроніка Флоренса Ворчестерського [104, 133], Елред Рівоський [97, 1–37] та ін., а також сучасні історики [120, 71–80]. Так, Матвій Паризький (XIII ст.) називає Агату «сестрою» германського імператора Генріха [47, 107–172]. У випадку, якщо наше припущення вірні і вона є другою дочкою Бориса-Романа та представниці роду Оттона Великого – це пояснює такі зв'язки. Зазначене підтверджується і даними ономастики – в роду Романа I Лакапина не раз зустрічається ім'я «Агата» (Агафія) (Див. Схема № 4. ДОДАТОК 4). А серед онуків Агати є святий король Шотландії на ім'я Давид (поширене у Візантії та Болгарії, а також хресне ім'я Гліба Володимировича – рідного брата Бориса-Романа) – тоді це ім'я вперше з'явилося на землях Англії та Шотландії. Агата стала матір'ю і бабусею наступних королів і королев Шотландії, її нащадки утворили міцне родове древо королів Англії, яке можна прослідкувати включно до сучасної королеви Єлизавети [94, 58–60].

Середньовічний хроніст Вільям Мальмсберійський (XII ст.) називає Агату «сестрою королеви Угорщини». Королевою Угорщини в сер. XI ст. [137, 196] була Анастасія Ярославна. За нашою версією, дійсно сестра (двоюрідна) Агати і Добронеги. В історіографії існує кілька найбільш поширених гіпотез походження Агати: Германська, Угорська, Київська і Болгарська. Наша версія – об'єднує їх, оскільки обґрунтовує

причетність усіх згаданих династій до родоходу Агати і Марії-Добронеги. Проте, родовід київської князівни Агати (Агафії) не є темою нашої статті і лише пов'язаний з нею опосередковано – через ймовірні близькі родинні зв'язки з Марією.

Про Марію-Добронегу Літопис руський згадує лише під 1043 р.: «У сі ж часи видав Ярослав сестру свою [Добронігу-Марію] за Казимира, [князя лядського]. І дав Казимир замість віна людей вісімсот, яких полонив був Болеслав, перемігши Ярослава» (42, 94). Хроніка Гваньїні датує цей шлюб 1042 р. [13, 86], Саксонський анналіст (XII ст.) подає запис про шлюб під 1039 р. [14, 43–45]. Сілезькі Компілятивні Анналі датують цей шлюб навіть 1031 р. [99, 2012]. Загалом, дослідники припускають, що шлюб, найвірогідніше, міг відбутися між 1038–1043 рр. [34, 316; 110, 134].

Казимир I Відновитель (1016–1059) був сином короля Польщі Мешка II В'ялого (990–1034) та Рикси Лотарингської (бл. 995–1063). Польща у ті часи переживала важку кризу, після правління Мешка II була роздробленою і виснаженою військовими конфліктами. Всередині країни розпочалася боротьба між шляхтою і селянами, християнська віра, нещодавно запроваджена, почала занепадати, населення потерпало від розбоїв та беззаконня, державна влада збереглася лише в містах. Селянське повстання 1037–1038 рр. за розмахом належало до одного з найбільших повстань того часу. Від Польщі відокремилися Помор'я і Мазовія, де утвердилися місцеві династії. Останнім ударом стало вторгнення (1038 р.) військ чеського князя Бржетислава I, який захопив Гнезно, розграбував святині Гнезненського собору і приєднав Сілезію до володінь чеської корони.

Галл Анонім пише, що після смерті Мешка Казимир залишився маленьким хлопчиком зі своєю матір'ю-королевою; Рикса потурбувалася про гарну освіту сина, з раннього віку віддавши його в монастир, де Казимир вивчав Священне Писання, і правила королівством з гідністю, але «зрадники через заздрість» прогнали її з королівства, а сина утримали «для прикриття» своїх злодіянь. Коли ж він виріс і став правити, зрадники, «боячись помсти», постали проти нього і змусили тікати до Угорщини. Стефан, який стояв тоді на чолі угорської держави, утримував Казимира при собі через дружні стосунки з чеським королем, з яким Польща мала часті

військові конфлікти. Лише після смерті Стефана Казимир зміг отримати свободу [12, 49–50].

Деяко інакше цей епізод польської історії змальовує Великопольська хроніка. На чолі держави після смерті Мешка II утвердився його старший син Болеслав. Він ще до того, як став правителем, «приніс своїй матері багато сорому» – знеславив себе розпусною поведінкою і занедбав державні справи. «Не маючи сили зносити його безпутство», Рикса Лотарінгська, забравши сина Казимира, «вирушила у рідну землю Саксонію» і «вступила до монастиря» [6, 70]. Рикса Лотарінгська також походила з роду правителів Священної Римської імперії – була онукою імператора Оттона II.

Хроніка оповідає, що старший син Рикси Болеслав «внаслідок своїх численних злодіянь, хоч і був відмічений королівською діадемою, погано скінчив своє життя і тепер навіть не числиться у списку королів і правителів Польщі» (Там само). Деякі дослідники заперечують існування сина Мешка II на ім'я Болеслав, в усякому разі, у шлюбі з Риксою [115, 50; 110, 127–128].

Після смерті Мешка II у Польському королівстві виникло багато смут і війн, переважно міжусобних. О. Гваньїні у «Хроніці європейської Сарматії» (XVI ст.) красномовно свідчить: «Поляки без пана були як заблукані вівці і не знали, що далі робити...» [13, 85]. Королівство через безперервні війни «майже втратило всю свою могутність». Тоді впливові люди держави вирушили до Саксонії до своєї королеви з проханням, аби її син Казимир зайняв польський престол. Від Рикси вони дізналися, що Казимира відправлено в Париж «для вивчення вільних наук», де він вступив до ордена св. Бенедикта і обрав собі церковну кар'єру. Коли посли прибули до Франції, Казимир уже прийняв чин диякона в монастирі Клюні, а потім в Саксонії жив під іменем Карла в монастирі Лаомерта. Порадившись з абатом монастиря, посли вирушили до Риму і звернулися до папи Бенедикта IX з проханням посприяти поверненню їх правителя та виділити йому диспенсію, аби він міг одружитися і, таким чином, не позбавити Польщу спадкоємця престолу. Посли скаржилися на численні «нешастя», які переживала Польща – відступи від християнської віри, «пролиття крові в результаті нашестя ворогів». Папа відгукнувся на прохання і дав дозвіл Казимирові полишити монастир заради інтересів польської держави і на його

шлюб, виділивши для цього диспенсію, але за колишнє вигнання свого законного володаря наклав на польський народ зобов'язання щорічно виплачувати з кожної людини динарій на світильник св. Петра і на побудову церкви. Деякі дослідники вважають перебування Казимира у Франції малоймовірним і вважають, що весь час свого вигнання він провів у Германії [115, 51]. Казимир повернувся до Польщі, «де був прийнятий з великою радістю». Він став першим польським правителем, який «знав латинське письмо» [13, 85].

З допомогою германського війська Казимирові у 1039 р. вдалося відновити державну владу в Польщі, придушити бунт та вгамувати непокірних аристократів. Однак за цю допомогу імператора Польща повинна була визнати над собою сюзеренітет Священної Римської імперії. «Цей Казимир, – як повідомляє Великопольська хроніка, – «проявив велику мужність, скрізь змусивши ворогів утікати, мирно володів Польським королівством». Названий він був «Відновителем» завдяки тому, що «повернув багато, втраченого його батьком Мешком і щасливо відновив те, що було зрівняне з землею» [6, 70]. Встановивши мир на польських землях, Казимир одружився «з дочкою князя Русі Романа, сина Одона, на ім'я Добронєга, інакше названа Марією» (Там само). Галл Анонім називає її «дівцею шляхетного (високого) походження з Русі» [12, 50].

Згідно з деякими джерелами, наречена короля мала ім'я Марія, але, коли прибула до Польщі, «покинула грецьку віру і знову охрестилася у Кракові, взяла собі ім'я Доброгнева» [13, 86]. За вказаними джерелами відбулася ця подія у Кракові, а коронована Марія, як і її чоловік, була у Гнезно (нині – Гнезненський собор Успіння Пресв. Богородиці та Св. Адальберта). Дослідники сумніваються в факті коронації – Казимир носив титул «князя Польщі», а не короля, малоймовірно також, що «перехрещення» Марії в латинську віру мало місце – «велика схизма» (1054 р.) ще не відбулася, Гваньїні вслід за Длугошем [108, 158] просто невдало пояснив існування двох імен княгині, не знаючи, що для Русі це була звична практика – існування у представників княжої родини двох імен – світського і хресного (Володимир-Василь, Ольга-Олена, Гліб-Давид, Борис-Роман...). На цю помилку польських хроністів вказував ще І. Лінніченко [41, 48–49] і зауважував, що, очевидно, мирським іменем було Доброніга (Добронєга, Доброгнева), а хресним – Марія.

Казимир «взяв за наречену великий посаг» і заручився військово-політичною підтримкою її родича – великого князя київського Ярослава Мудрого. Ярослав здійснив кілька військових походів на підтримку Казимира (1041, 1043 рр.), а в 1047 р. допоміг йому остаточно здолати бунтівного мазовецького князя Маслава (Мечислава), в результаті чого Мазовецька земля знову відійшла до польського королівства. Іакимівський літопис оповідає, що Ярослав на прохання польського князя Казимира, зятя свого, «ходив на мазовшани», котрих в жорстокій битві переміг і «князя їх Моїслава убив», «землю ж ту Казимирові здобув» [77, 79; 42, 95].

Шлюб Марії та Казимира виявився успішним. Марія-Добронєга у відповідності до свого імені, очевидно, мала «добрий норів», ласкавий в стосунках до підданих характер, була милостива і справедлива. Польські хроніки зберігають про неї значно більше відомостей, ніж руські – княгиня залишила помітний слід в історії держави. Місцеві хроністи стверджували, що після одруження Казимира з Добронєгою укріпилися стосунки Польщі не лише з Руссю та «запанував мир і спокій» на польських землях [6, 71]. Від синів Марії походить вся наступна династія польських королів.

Через те, що Казимир I чернечу мантію змінив на шати князя-правителя, його в історії часто іменують «Монахом» або «Мнихом», а завдяки своїй активній діяльності по відбудові та об'єднанню держави він отримав ім'я «Відновитель». Подружжя Марії та Казимира уславило себе як ктитори та покровителі церковного будівництва, меценати освіти і мистецтва. Казимир переніс столицю держави з Гнезно до Кракова – єдиного великого міста, яке вціліло після воєн. Сюди перемістили й митрополічу кафедру

зі зруйнованого Гнезно. Єпископат було відновлено також у Вроцлаві. Місто Краків перетворилося тепер не лише у центр Малої Польщі, а й у символ польської державності. Тут Казимир розбудував новий собор (очевидно, на місці більш древнього), нині відомий як головний храм Кракова і всієї Польщі – Кафедральний собор на честь святих Станіслава і Вацлава (Вавельська кафедра). У Вавельському замку відбувалася коронація польських монархів. Тут зберігалися знаки державної влади: корона, меч, скіпетр і держава. Цікаво, що меч «Щербинець» – атрибут коронації польських королів, дістав свою назву також у зв'язку з подіями польсько-української історії: поширена версія, що Болеслав I під час нападу на Київ ударив цим мечем в Золоті ворота і меч надщербився [12, 36].

Очевидно, активну участь у справах храмового будівництва брала і дружина Казимира – київська князівна, вихована у християнській вірі та побожності. З ініціативи подружжя були засновані та збудовані: Крипта Св. Леонарда, бл. 1038/1039–1118 (Краків); Тинське бенедиктинське абатство, бл. 1044 р. (Тин, Тинець); Собор св. Іоанна Хрестителя, 50–60-ті рр. XI ст. (Вроцлав); Костел на честь св. Егідія, 1067 (Таржек, *Tarczek*); Бенедиктинське абатство (бл. 1050) в м. Могильно та м. Любуші, Сілезія [13, 87; 102, 20–21; 112, 31; 115, 53] та ін.

Монарше подружжя «мудро і енергійно правило своїми підданими» і впродовж тривалого часу зберігався мир у державі. Казимир-реформатор запровадив ключовий елемент феодалізму – надання земельних уділів та маєтків своїм воїнам, що перетворило їх у середньовічних лицарів. Князь Казимир I помер у 1058 р. і, як свідчить Ян Длугош, був похований у Познані, за іншою версією – у Кракові [115, 54]. Марія пережила

Бенедиктинське
абатство
(м. Могильно,
Польща)

Бенедиктинське
абатство
(м Тин, Польща)

його майже на тридцять років і, коли їх старший син Болеслав зійшов на престол у віці п'ятнадцяти років, він, як свідчать джерела, дослухався порад матері – Добронєга тривалий час мала на нього вагомий вплив. Дата смерті Марії-Добронєги записана у Рочнику Краківського капітулу – 1087 р. [117, 3–115; 119, 21–105; 22, 345]. Місце її захоронення невідоме [115, 54].

У шлюбі Марії-Добронєги та Казимира I народилося п'ятеро дітей, щоправда двоє синів – Мешко (1045–1065) і Оттон (бл. 1046–1048) померли, не залишивши нащадків (останній ще дитиною). Двоє інших стали правителями Польщі, відомими під іменами: король Болеслав II «Щедрий» («Сміливий»; бл. 1043–1081/2) і князь-правитель Владислав I Герман («Благочестивий»; бл. 1044–1102). Дочка Сватава (Святохна, Святослава) стала королевою Чехії, дружиною Вратислава II [13, 87].

Отже, середньовічна історія України (Київської Русі) розвивалася у контексті та тісній взаємодії з культурою та політичним розвитком Європи, окремих європейських держав, зокрема Польщі, вагомим компонентом цього зв'язку

були династичні шлюби, що рясно уклалися впродовж XI–XII ст.

Шлюб давньоруської князівни Марії-Добронєги і князя-правителя Польщі Казимира I Відновителя став першим, засвідченим джерелами, матримоніальним союзом у довгій низці польсько-руських шлюбів XI–XII ст. і важливим етапом міждержавних стосунків Польщі та України (Київської Русі) XI ст., скріпивши політичний альянс між державами. Генеалогічні дерева П'ястів і нащадків Володимира Великого міцно сплелися і дали численних нащадків, що уславилися у європейській середньовічній культурі.

Результатом активної культурно-історичної діяльності королівського подружжя Марії-Добронєги та Казимира I стало спорудження церков та монастирів, багато з яких збереглися донині й належать до важливих об'єктів культурної спадщини Польщі.

У реконструкції родоvodu Марії-Добронєги було запропоновано новий підхід і обґрунтовано його зв'язок з монаршими династіями Англії, Болгарії, Візантії та Священної Римської імперії.

Джерела та література

1. Анастасія Ярославна, королева Венгрії // *Вопросы истории*. 1984. № 10. С. 180–184.
2. *Архимандрит Леонид*. Откуда родом была св. великая княжна русская Ольга? // *Русская старина*, 1888. – Т. 59 – сентябрь – №7. – С.217.
3. *Баумгартен Н.А.* Добронєга Владимировна, королева польская, дочь св. Владимира // *Благовест*. – Париж – 1930. – № 2–3. – С. 102–109.
4. Борис и Глеб. Жизнь, подвиги, чудеса первых русских святых. – Д.: АРТ-ПРЕСС, 2005. – С.19.
5. *Борщак Ілько*. Анна Ярославна, королева Франції // *Стара Україна*. — Львів. – 1925. – Т. 6. – С. 99–104.
6. Великая хроника о Польше, Руси и их соседях XI–XIII вв. – М.: Изд-во Московского университета, 1987. – 263 с.
7. *Висоцький С.О.* Княгиня Ольга і Анна Ярославна – славні жінки Київської Русі. – К.: Наук. думка, 1991 – 100 с.
8. Вільям Мальмсберійський (XII ст.)//*Памятники средневековой латинской литературы X-XII вв/отв. Ред. М.Е.Грбарь-Пассек, М.Л.Гаспарова*. – М.: Наука, 1972. – 559 с.
9. *Войтович Л. В.* Княжа доба на Русі: портрети еліти. – Біла Церква.: В-ць О. Пшонківський, 2006. – 781 с. – С. 277.
10. *Войтович Л.В.* Князівські династії Східної Європи (кін. IX – поч. XVI ст.). – Львів: Інститут українознавства, 2000. – 649 с. –С. 277.
11. *Гайдай Л.* Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях. — Луцьк: Вежа, 2000 – 508 с.
12. Галл Аноним. "Хроника и деяния князей или правителей польских" / Предисловие, перевод и примечания Л. М. Поповой. Ответственный редактор В. Д. Корольюк. М.: Издательство АН СССР, 1961. – 172 с.
13. *Гваньїні Олександр*: Хроніка європейської Сарматії /Упор. та пер. о. Юрія Мицика. – К.: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2007. – 1006 с.
14. *Головко А.Б.* Древняя Русь и Польша в политических взаимоотношениях X – первой трети XIII вв. / А.Б. Головко; Ин-т истории АН УССР. – Киев: Наукова думка, 1988. – 136 с.
15. Голубовский П.В. Новые исследования о жизни французской королевы Анны Ярославны // *Киевская старина*. К., 1886. – Т. 54. – С.12–16.
16. *Горбенко С.* Королівський некрополь в церкві аббатства Сен-Дені та королева Франції Анна Ярославна //*Історія релігій в Україні: науковий щорічник*. Кн. 1 / Ін-т релігієзнавства, Львів. від-ня ін-ту укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського НАН України, Від-ня релігієзнавства ін-ту філософії

- ім. Г. Сковороди НАН України. – Львів: Логос, 2004. – С.202–212.
17. Грабський А. Грабский А. Ф. По поводу польско-византийских отношений в нач. XI в./В кн.: Византийский временник, – М., 1958, – Т. XIV. – с. 178–182.
18. Граф де Ке де Сент-Емур. Анна Русинка, королева Франції і графиня Валуа / Пер. з франц. І. Франка. – Львів: Репринтне відтворення видання Друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка, 1909. – 1991. – С.14–15.
19. Гусев Виктор, Калинин Юрий. Анна Ярославна, загадки судьбы // День. – 1999. – № 161. – Пятница. – 3 сентября.
20. Густинський літопис – ПСРЛ. Т. 2. СПб., 1843. – С. 267.
21. Джаксон Т.Н. Исландские королевские саги о русско-скандинавских матримониальных связях // Скандинавский сборник. Таллинн, 1982. Вып. XXVII. С. 107–115.
22. Древняя Русь в свете зарубежных источников: Хрестоматия/ Под ред. Т.Н. Джаксон, И.Г. Коноваловой и А.В. Подосинова. – Т. IV: Западноевропейские источники. Сост., пер. и коммент. А.В. Назаренко. – М.: Русский Фонд Содействия Образованию и Науке. 2010. – 512 с.
23. Златарски Васил. История на българската държава през Средните векове. – Том 1. Част 2. – София, «Наука и изкуство», –1971 – 778 с.
24. Иловайский Д. И. Вероятное происхождение Ольги // Иловайский Д.И. Исторические сочинения. – М., 1886. – Т. 2. – СС. 32–51.
25. Ильин Н. Н. Летописная статья 6523 года и ее источник (Опыт анализа). М.: Издательство АН СССР, 1957. – 210 с.
26. Иванченко Р.П. Історія без міфів: Бесіди з історії української державності. – К.: МАУП, 2007. – СС. 38–39.
27. Історія України в документах і матеріалах. Т. I. – К.: В-во Академії наук УРСР, 1939. – С. 56.
28. Історія України в особах: IX–XVIII ст. / В. За-млинський (керівник авторського колективу), І. Войцехівська, Галаган та ін. – К.: Україна, 1993 – 396 с.
29. Карпов А.Ю. Ярослав Мудрый. – М.: Молодая гвардия, 2010 – 592 с.
30. Княжеское житие. Сказание о Борисе и Глебе. / Древняя русская литература. Хрестоматия. Сост. Н.И.Прокофьев. – М., 1980.
31. Козьма Пражский. Чешская хроника/Вступ. Статья, перевод и комментарии Г. Э. Санчука. – М., 1962 – 268 с.
32. Константин Багрянородный. Об управлении империей. – М.: Наука, 1991 – 496 с.
33. Косих Г. Едігна – донька Анни Ярославни. Ка-толики визнали її святою//Урядовий кур'єр. – 2010, 18 березня. – № 50 (420).
34. Королюк В. Д. Западные славяне и Киевская Русь.– М.: Изд-во «Наука», 1964 – 381 с.
35. Корсак І. Імена твої, Україно. – Луцьк: ПВД «Твердиня», 2007 – 300 с.
36. Котляр М. Ф. Історія дипломатії Пд.-Зах. Русі. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2002. – 247 с.
37. Крутенко, Н. Г. Єлизавета Ярославна –королева двох держав / Наталія Крутенко. К.: Либідь, 2015 – 168 с.
38. Кулинич Д.Д. Анна Ярославна, королева Фран-ции // Вопросы истории. – 1967. – № 2. – С. 217–221.
39. Лаврентьевская летопись. – ПСРЛ. – Т.1. – Л.: Из-во Академии наук СССР, 1926–1928, СС.108–109.
40. Латиноязычные источники по истории Древней Руси. Германия. Вып. I. Середина IX – первая половина XII в. - М. Институт истории АН СССР, 1989 – 205 с.
41. Линниченко И. А. Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV ст. – Ч. I. Русь и Польша до конца XII в. – Киев, 1884. – С. 48.
42. Літопис руський/Переклад і комент. Л. Мах-новець. – К.: В-во «Дніпро», 1989. – С. 49, 94, 105, 152.
43. Лопарев Х. Брак Мстиславны (1122) // Визан-тийский временник. Т. 9. СПб., 1902. С. 418–445.
44. Лопарев Х. Русская княжна Евпраксия Мстис-лавна (XII в.) как вероятный автор медицинского со-чинения //Сборники в честь А. И. Соболевского. СПб., 1905. С. 1–14.
45. Луговий О. Визначне жіноцтво України. Істо-ричні життєписи. – К.: Дніпро, 1994. – 336 с.
46. Луняк Є. Анна Руська – королева Франції в світлі історичних джерел. – Київ–Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010 – 96 с.
47. Матузова В.И. Английские средневековые источники IX–XIII вв.: Тексты, пер., коммент. – Мос-ква: Наука, 1979. – 268 с. – СС. 107–172.
48. Мельников Е.И. О языке и графике подписи Анны Ярославны // Славянское языкознание: Сб. ст. – М., 1959. – С.113–119.
49. Морозова Л.Е. Русские княгини. – М.: Аст-Пресс Книга, 2004 – 256 с.
50. Назаренко А. В. Древняя Русь на междунаро-дных путях: Междисциплинарные очерки культур-ных, торговых, политических связей IX–XII вв. – М.: Языки русской культуры, 2001. – 784 с. – С. 580.

51. Назаренко А.В. Генрих I и Анна Ярославна // Древняя Русь в свете зарубежных источников: Учебное пособие для студентов вузов / М.В. Бибииков, Г.В. Глазырина, Т.Н. Джаксон и др. Под ред. Е.А. Мельниковой. – М.: Издательство корпорация «Логос», 1999. – С. 353–358.
52. Назаренко А.В. Житие Антония печерського и датировка русско-польского союза при Казимире I и Ярославе Мудром // Славяне и их соседи. Международные отношения в эпоху феодализма (сборник тезисов). М.: Наука: Главная редакция восточной литературы, 1989. – 74 с. – СС. 19–21.
53. Назаренко А.В. Немецкие латиноязычные источники IX–XI веков: Тексты, пер., коммент. – М.: Наука, 1993. – 238 с.
54. Назарко Иринеи. Доброніга – дочка святого Володимира Великого // *Analecta ordinis S. Basilii Magni*. – Vol.2 (8). – Fasc.3-4. – Romae. – 1956. – С. 319–324.
55. Небелюк Мирослав. Анна Ярославна. Українська княжна на королівському престолі Франції в XI ст. – Paris–Lyon: S.C.I.P., 1952 – 57 с.
56. Нікітенко Н. М., Корнієнко В.В. Анна Ярославна та її автографи на стіні Софії Київської // Сіверщина в контексті історії України. Збірник наукових праць. – Київ-Глухів. – 2010. – Вип. 3. – СС. 93–98.
57. Павлова Р. Нов Владимирски летописец // *Език и литература*. – София, 1980. – № 5. – С. 8–11.
58. Пападимитриу С. Д. Брак русской княжны Мстиславы Добродеи с греческим царевичем Алексеем Комниным // *Византийский временник*. 1904. Т. 11. С. 73–98.
59. Пауцто В. Т. Внешняя политика Древней Руси. – М.: Наука, 1968 – 474 с.
60. Плахонін А.Г., Добронєга Володимирівна // *Енциклопедія історії України*. – К.: В-во «Наукова думка», 2003. – Т. II. – С. 422.
61. Прп. Нестор Літописець. Місяця липня 24. Читання про житіє і погублення блаженних страсто-терпців Бориса і Гліба. Вид. за рукоп. Моск. Синод. Друкарні «1 (53), пергамент. Сильвестрівський збірник XIV ст. // Адапт. За вид.: Богуславський С. Пам'ятки XI–XVIII ст. про князів Бориса і Гліба (Розвідка та тексти), – М. С. 179–206.
62. Пушкарева Н.Л. Женщины Древней Руси. М.: Мысль, 1989 – 286 с.
63. Ричка В. Княгиня Ольга. – К., Видавничий дім «Альтернатива», 2004. – 335 с. – С.54–55.
64. Сабєв Тодор. Болгарский вклад в церковно-культурный расцвет Киевской Руси // *Тясячелетие крещения Руси: Материалы международной церковно-исторической конференции* (Київ, 21–28 июля 1988. – С. 75.
65. Сага об Эймунде // Рыздзевская Е.А. Древняя Русь и Скандинавия. – М., 1978. – С. 99.
66. Самбор Б. Святі землі української. – К.: В-во «Архангельський глас», 2009 – С. 372.
67. Свердлов М.В. Известия неметких источников о русско-польских отношениях конца X – начала XI в. // *Исследования по истории славянских и балканских народов. Киевская Русь и её сосуди*. – М., 1972. – С. 154–155.
68. Свердлов М. Б. Известия о Руси в Хронике Титмара Мерзебургского // *Древнейшие государства на территории СССР. Мат. И исслед.* – 1975. – М., 1976. – С.90-101.
69. Свердлов М.Б. Политические отношения Руси и Германии X – первой половины XI в. // *Проблемы истории международных отношений* / Сб. стат. Памяти акад. Е.В. Тарле. – Ленинград, 1972 – С. 290–291.
70. Семенкова Т.Г. Судьба русской царевны Анны Ярославны. // *Наука и жизнь*. – 2004. – № 5. – С. 84–89.
71. Сент-Емур Ке де. Анна Русинка, королева Франції і графиня Валюа. – Львів: Друкарня НТШ, 1909. – 31 с.; репринтне перевидання: Сент-Емур Ке де. Анна Русинка, королева Франції і графиня Валюа. – К.: Обереги, 1991. – 36 с.
72. Серяков М.Л. Любовь и власть в русской истории. – СПб.: Издательский Дом «Нева»; М.: «Олма-Пресс Образование», 2002 – 320 с.
73. Сілезькі Компілятивні *Аннали* (*Annales Silesiaci compilati*). MGH, SS. Bd. XIX. Hannover. 1866 – перевод с лат., комментарии – Досаев А. С. 2012.
74. Сказання про Бориса і Гліба // *Бібліотека літератури Давньої Русі* / За ред. Д. С. Лихачова, Л. А. Дмитрієва, А. А. Алексєєва, Н. В. Понирко. – Т. 1: XI–XII ст. – СПб., 1997.
75. Сказання про святих Бориса і Гліба: Сільвестровського список XIV століття / видав І. І. Срезневський – СПб.: Друкарня ІАН, 1860.
76. *Сыромятников С.* Русская княжна на французском престоле // *Новое время*. – 1893.
77. *Татищев В.Н.* История Российская. – М., 1963. – Т 2. – С. 383.
78. *Таубе М.* Рим и Русь в до-монгольский период. – *Католический временник* (Кн. II), общество св. Иоанна Златоуста, Париж, .
79. *Тверская летопись*. – ПСРЛ. – Т.15. – СПб.: Археографическая комиссия, 1863.
80. *Тимирязев В.А.* Французская королева Анна Ярославна // *Исторический вестник*, 1894. – Т. 55. № 1. – С. 198–209.
81. *Феодосій Печерський.* Слово про віру латинську чи варязьку / *Християнство на теренах України I–XI ст.* – К., 2000.

82. *Холодильн А.Н.* Автографы Анны Ярославны – королевы Франции // Русская речь. – 1985. – № 2. – С. 111.
83. *Хорунжий Ю., Якимів Ю.* Сага про Ярославо-вих доньок. – К.: Видавництво „Бібліотека українця”, 2004 – 40 с.
84. *Христианство: Энциклопедический словарь.* – Т. 3. – М., 1995. – С. 747.
85. *Черных П. Я.* К вопросу о подписи французской королевы Анны Ярославны // Доклады и сообщения филолог. ф-та МГУ. Вып. 3. – М., 1947. – С. 27-31.
86. *Чилингиров Стилиян.* Какво е дал българинът на другие народы. – Колинс. – 5. [Без м. і д.: Репринтне відтворення 1938 р.] – С. 28.
87. *Широкорад Александр.* Франция. История вражды, соперничества и любви. – М.: Вече, 2008 – 382 с.
88. *Штернберг Я. Т.* Анастасия Ярославна, королева Венгрии // Вопросы истории. 1984. № 10. С. 180–184.
89. *Щавелева Н. И.* Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (Кн. 1–6): Текст, перевод, комментарий/Под ред. и с дополн. А. В. Назаренко / РАН. Ин-т российской истории; Ин-т всеобщей истории. М.: Памятники исторической мысли, 2004. – 495 с.
90. *Щавелева Н.И.* Польки – жены русских князей (XI-сер. XIII в.)//Древнейшие государства на территории СССР. – М.:Наука, 1989. – 319 с. – С. 50–58.
91. *Щавелева Н.И.* Польские латиноязычные источники. – М.: Наука, 1990 – 210 с.
92. *Щавелева Н.И.* Русские княгини в Польше // Внешняя политика Древней Руси. – М., 1988. – М. 117–118.
93. *Ясинецкая Е.* Августейшие сестры // Dessange Mag, № 46, 2012, С. 56–58.
94. *Ясинецкая Е.* Европейское прошлое Киевской державы тысячелетней давности. От дочерей Ярослава Мудрого до королевы Великобритании Елизаветы II // Dessange Mag, № 46, 2013, С. 58–60).
95. *Ясинецька О.* Її українська величність // Україна молода, № 028 від 13.02.2010.
96. *Ясинецька О.* Київські князівни на престолах Європи // Календар. – К., 2010 р.
97. *Ailred of Rievaulx.* Lament for David, King of the Scots // Ailred of Rievaulx .The historical works. – Kalamazoo, 2005.
98. *Annalista Saxo.* MGH, SS. VI. Hannover. 1844. Перевод – Дьяконов И. В. 2005.
99. *Annales Silesiaci compilati.* MGH, SS. Bd. XIX. Hannover. 1866 – перевод с лат., комментарии – Доцаев А. С. – 2012.
100. *Baumgarten N.* Le dernier meriage de Saint Vladimir. OChr, v. XXVII. Roma, 1930. стр. 8.
101. *Baumgarten N.* Saint Vladimir et la conversion de la Russie. OChr, v. XXVII. Roma, 1932. стр. 121.
102. *Biber T., Leszczynski M.* Poczet Wladcow Polski.: Publicat, 2015 – 128 s. – SS. 20–21.
103. *Cedrenus Geogius.* Ioannis Scylitzae OPE ab Immanuele Bekkero. Suppletus et Emendatus. Tomus alter, Bonnae impensis ed. Weberi, MDCCCXXXIX, 1839. – P. 396.
104. *Darlington, Reginald R. and P. McGurk (eds.), P. McGurk and Jennifer Bray (trs.).* *The Chronicle of John of Worcester: The Annals.* – London, 1854. – p. 133.
105. *Genealogia Welforum / ed. G. Waitz // MGH SS. T. XIII.* Hannover, 1881, p. 733–734.
106. *Historia Sztuki Polskiej. Tom 1:Sztuka Sredniowieczna/ – MCMLXV.:Wydawnictwo Literackie.* – Krakow, 1965. – 568 с.
107. *Historia Welforum Weiengartensis / ed. L. Weiland // MGH SS. T. XXI.* Hannover, 1868, p. 454–471.
108. *Ioannis Dlugossi. Annales seu Chronicae incliti regni poloniae.* – Lib. 4. – Varsavia, 1965. – P. 158.
109. *Jackman, Donald C,* Criticism and Critique: Sidelights on the Konradiner. : Unit for Prosopographical Research, 1997/ *Donald C. Jackman.* The Konradiner. A Study in Genealogical Methodology. — Frankfurt am Main, 1990.
110. *Jasiński K.* Rodowód pierwszych Piastów. – Poznań, 2004. – 306 s.
111. *Kronika Wielkopolska/Preetl. K. Abgarowic, wstep I komet. Opr. B. Krbisowna.* – Warszawa, 1965.
112. *Labuda G.* Polish diplomacy during the rule of the Piast dynasty//The history of Polish diplomacy X–XX c. – Warsaw: Sejm Publishing Office, 2005. – P. 31.
113. *Mathew of Paris.* English History. London, 1853 (reprint: New York, 1968).
114. *Monumenta Poloniae Historica. Pomniki Dziejowe Polski, T. 1, Lwow, 1864.*
115. *Piastowie. Leksykon Biograficzny.* Wydawnictwo Literackie, Krakow 1999, S.53).
116. *Poppe Andrzej i Danuta.* Anna Regina. Przyczynek paleograficzny // Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej. – T. LXXI. – Warszawa, 2006. – P. 239–246.
117. *Poppe Andrzej i Danuta.* Anna Regina. Przyczynek paleograficzny // Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej. – T.LXXI. – Warszawa, 2006. – P. 239–246.

118. Previte-Orton C.W. Cambridge Medieval History, Shorter: Volume 1, The Later Roman Empire... – London: Press, 1979. – P.256.
119. Rocznik Krakowskiej Kapituły/Ed. L. Letowski//Katalog biskupow, pralatow I kanonikow Krakowskich. – Krakow, 1853. T. IV. – S. 3–115.
120. Rocznik Kapituły Krakowskiej/ Ed. Z.Kozłowska-Budkowa//MPH. #S, 1978. T. V. P. 21–105.
121. Sturdza M.–D. Dictionnaire historique et généalogique des grandes familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople – Paris: Chez l'auteur, 1999. – 657 p. – p. 276.
122. Szabolcs de Vajay. Agatha, Mother St. Margaret, Queen of Scotland. In: Duquesne Review. Band 7, Nr. 2 (1962), S. 71–80.
123. William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England: From the Earliest Period to the Reign of the King Stephen. By J.A. Giles, D.C.L. – London.: and Dalry, 1866. – P.196.
124. Wolf A.: Wer war Kuno „von Öhningen“? Überlegungen zum Herzogtum Konrad von Schwaben († 997) und zur Königswahl im Jahr 1002. In: Deutsches Archiv 36 (1980), S. 25–83; Armin Wolf: Ahnen deutscher Könige und Königinnen. (поміняла місцями 136-137 – переглянути в тексті посилання на Вольфа).

References:

1. Anastasiya Yaroslavna, koroleva Vengrii//Voprosy istorii, 1984. – № 10. – 180–184 s.
2. Arhimandrit Leonid. Otkuda rodом byla sv. Velikaya knyazhna russkaya Olga?//Russkaya starina, 1888. – T. 59 – sentyabr. – 217 s.
3. Baumgarten N.A. Dobronieha Vladimirovna, koroleva polskaya, doch sv. Vladimira//Blahovest. – Parizh – 1930. – № 2–3. – 102–109 s.
4. Boris i Hleb. Zhyzn, podvigi, chudesa pervykh russkikh svyatykh. – D.: ART-PRESS, 2005. – 19 s.
5. Borshchak Ilko. Anna Yaroslavna, koroleva Frantsii//Stara Ukraina. Lviv. – 1925. T. 6. – 99–104 s.
6. Velikaya khronika o Polshe, Rusi i ikh sosedyakh XI–XIII vv. – M.: Izd-vo Moskovskoho universiteta, 1987. – 263 s.
7. Vysotskii S.O. Knyahynia Olga i Anna Yaroslavna – slavnii zhinky Kuivskoi Rusi. – K.: Nauk. Dumka, 1991 – 100 s.
8. Viliam Malmsberiski (XII st.)//Pamyatniki srednievekovoi latinskoii literatury X–XII vv/otv. Red. M.E. Hrabar-Passek, M.L. Hasparova. – M.: Nauka, 1972. – 559 s.
9. Voitovych L.V. Knyazha doba na Rusi: portrety elity. – Bila Tserkva: V-ts Pshonkivski, 2006. – 781 s.
10. Voitovych L.V. Knyazivski dynastii Skhidnoi Yevropy (kin.IX– poch. XVI st.). – Lviv: Instytut ukrainoznavstva, 2000. – 649 s.
11. Haidai L. Istoriya Ukrainy v osobakh, terminakh, nazvakh i ponyattiyakh. – Lutsk: Vezha, 2000 – 508 s.
12. Hall Anonim. “Khronika i deyaniya knyazei ili pravitelei polskikh”/Predisloviye, perevod i primychaniya L.M.Popovoi. Otvetstvennyi redactor V.D. Koryuk. M.: Izdatelstvo AN SSSR, 1961. – 172 s.
13. Hvanini Oleksandr: Khronika yevropeiskoi Sarmatii/Upor. ta per. o. Yuriya Mytsyka. – K.: Vyd. Dim “Kyievo-Mohylianska academia”, 2007. – 1006 s.
14. Holovko A.B. Drevnyaya Rus i Polsha v politicheskikh vzaimootnosheniyakh X – pervoi tryeti XIII vv. / A.B. Holovko; In-t istorii AN USSR. – Kiev: Naukova dumka, 1988. – 136 s.
15. Holubovskii P.V. Novyie isslyedovaniya o zhyzni frantsuzskoi korolievy Anny Yaroslavny//Kiyevskaya starina. K., 1886. – T. 54. – 12–16 s.
16. Horbenko S. Korolivskiy nekropol v tserkvi abbatstva Sen-Deni ta koroleva Frantsii Anna Yaroslavna // Istoriya relihii v Ukraini: naukovyi shchorichnyk. Kn. 1/In-t relihiyeznavstva, Lviv: vid-nya In-tu ukr. arkeografii ta dzhereloznavstva im. M. Hrushevskoho NAN Ukrainy, Vid-nya relihiyeznavstva In-tu filosofii im. H. Skovorody NAN Ukrainy. – Lviv: Lohos, 2004. – 202–212 s.
17. Hrabskyi A, Hrabskyi A.F. Po povodu polskovizantiiskikh otnoshenii v nach. XI v./V kn.: Vizantiiskii vremennik, – M., 1958. – T. XIV. – 178–182 s.
18. Hraf de Ke de Sent-Amur. Anna Rusynka, koroleva Frantsii i hrafynia Valua/Per. z frants. I. Franka. – Lviv: Repryntne vidtvorennia vydannia Drukarni Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka, 1909. – 1991. – 14–15 s.
19. Husiev Viktor, Kalyntsev Yurii. Anna Yaroslavna, zahadki sudby//Den. – 1999. – №161. – Pyatnitsa. – 3 sentiabria.
20. Hustynskiy litopys – PSRL. – T. 2. SPb., 1843. – 267 s.
21. Dzhakson T.N. Islandskiy korolevskiy sagi o russko-skandinavskikh matrimonialnykh svyaziakh // Skandinavskii sbornik. – Tallin, 1982. – Vyp. XXVII. XXVII. – 107–115 s.
22. Drevniaya Rus v svietie zarubezhnykh istochnikov: Khrestomatia / Pod. Red. T.N. Dzhakson, I.H.Konovalovoi i A.V.Podosinova. – T. IV: Zapadnoyevropeiskiy istochniki. Sost., per. i comment. A.V.Nazarenko. – M.: Russkii Fond Sodeistviya Obrazovaniyu i Nauke, 2010. – 512 s.

23. Zlatarskii, Vasil. Istorija na blgarskiya drzhava prez Srednite Vekove. – T. 1. Chast 2. – Sofiya, “Nauka i izkustvo”, – 1971 – 778 s.
24. Пловaiskii D.I. Veroyatnoie proiskhozhdenie Olgi//Пловaiskii D.I. Istoricheskie sochineniya. – M., 1886. – T. 2. – 32–51 s.
25. Ilyin N.N. Letopisnaya statia i ieio istochnik (Opyt analiza). – M.: Izdatelstvo AN SSSR, 1957. – 210 s.
26. Ivanchenko R.P. Istorija bez mifiv: Besidy z istoriyi ukrayinskoyi derzhavnosti. – K.: MAUP, 2007. – 38–39 s.
27. Istorija Ukrainy v dokumentakh i materialakh. – T. I. – K.: V-vo Akademiyi nauk URSR, 1939. – 56 s.
28. Istorija Ukrayiny v osobakh: IX–XVIII st. / V. Zamlynskyi (kerivnyk avtorskoho kolektyvu), I. Voitsekhivska, Galagan ta in. – K.: Ukraina, 1993 – 396 s.
29. Karpov A.Y. Yaroslav Mudryi. – M.: Molodaya Hvardiya, 2010 – 592 s.
30. Knyazheskoye zhytiye. Skazaniye o Borise i Hlebe/Drevniaya russkaya literatura. Khrestomatiya. Sost. N.I.Prokofiyev. – M., 1980.
31. Kozma Prazhskii. Cheshskaya khronika/Vstup. statiya, perevod i kommentariyi H.E. Sanchuka. – M., 1962 – 268 s.
32. Konstantin Bahrianorodnyi. upravlenii imperiyei. – M., Nauka, 1991. – 496 s.
33. Kosyh H. Edigna – donka Anny Yaroslavny. Katelyky vyznaly yiyi sviatoyu//Uriadovyi kurier. – 2010, 18 bereznya. – №50 (420).
34. Korolyuk V.D. Zapadnyie slaviane i Kiyevskaya Rus. – M.: Izd-vo “Nauka”, 1964 – 381 s.
35. Korsak I. Imena tvoii Ukrayino. – : PVD “Tverdnyia”, 2007 – 300 s.
36. Kotlyar M.F. Istorija dyplomatiyi Pd.-Zakh. Rusi. – K.: In-t istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, 2002. – 247 s.
37. Yelyzaveta Yaroslavna – koroleva dvokh derzhav/Natalia Krutenko. – K.: Lybid, 2015 – 168 s.
38. Kulynych D.D. Anna Yaroslavna, koroleva Frantsiyi//Voprosy istorii. – 1967. – № 2. – 217–221 s.
39. Lavrentievskaya letopis. – PSRL. – T. 1. – Izd-vo Akademii nauk SSSR, 1926–1928, 108–109 s.
40. Latinoiazychnyie istochniki po istorii Drevniei Rusi. Gemania. Vyp. Seredina IX–pervaia polovina XII v. – M.: Institut istorii AN SSSR, 1989 – 205 s.
41. Linnichenko I.A. Vzaimnyie otnosheniya Rusii Polshy do poloviny XIV st. – I. Rus i Polsha do kontsa XII v. – Kiev, 1884. – 48 s.
42. Litopys Ruskyi/Pereklad i koment. L. Makhnovets. – K.: V-vo “Dnipro”, 1989. – 591 s.
43. Loparev Kh. Brak Mstislavny (1122)//Vizantiyskiy vremennik. T. 9. – Spb., 1902. – 418–445 s.
44. Loparev Kh. Russkaya knyazhna Eupraxia Mstislavna (XII v.) kak veroiatnyi avtor meditsinskoho sochinenia//Sbornik v chest A.I.Sobolevskoho. – SPb., 1905. – 1–14 s.
45. Luhovyi O. Vyznachne zhinotstvo Ukrainy. Istorychni zhyttiepysy. – K.: Dnipro, 1994 – 336 s.
46. Luniak Ye. Anna Rusynka – koroleva Frantsii v svitli istorychnykh dzherel. – Kyiv–Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M., 2010 – 96 s.
47. Matuzova V.I. Anhliiskie srednieviekovye istochniki IX–XIII vv.: Teksty, per., comment. – Moskva: Nauka, 1979. – 268 s.
48. Melnikov Ye. I. O iazyke i grafike podpisi Anny Yaroslavny//Slavianskoie iazykoznanie: Sb. – M., 1959. – 113–119 s.
49. Morozova L.Ye. Russkie kniahini. – M.: Ast-Press Knih, 2004 – 256 s.
50. Nazarenko A.V. Drevniaya Rus na mezhdunardnykh putiakh: Mezhdistsiplinarnyie ocherki kulturnykh, torhovykh, politicheskikh sviazei IX–XII vv. – M.: Yazyki russkoii kultury, 2001. – 784 s.
51. Nazarenko A.V. Henrykhi i Anna Yaroslavna // Drevniaya Rus v svete zarubezhnykh istochnikov: Uchebnoie posobie dlya studentov vuzov/M.V.Bibikov, H.V.Glyzina, T.N.Dzhakson i dr. Pod red. Ye. A. Melnikovoi. – M.: Izdatelstvo korporatsii “Lohos”, 1999. – 353–358 s.
52. Nazarenko A.V. Zhytie Antonia Pecherskoho i datirovka russko-polskogo soiuzu pri Kazimire i Yaroslave Mudrom//Slaviane i ikh sosedii. Mezhdunardnyie otnosheniia v epokhu feodalizma (sbornik tezisov). – M.: Nauka: Hlavnaiia redastsia vostochnoi literatury, 1989. – 74 s.
53. Nazarenko A.V. Nemetskie latinoiazychnyie istochniki IX–XI vekov: Teksty, per., comment. – M.: Nauka, 1993. – 238 s.
54. Nazarko Irynei. Dobroniha – dochka sviatoho Volodymyra Velykoho//Analecta ordinis S. Basilii Magni. – Vol.2 (8). – Fasc.3-4. – Romae. – 1956. – 319–324 s.
55. Nebeliuk Myroslav. Anna Yaroslavna. Ukrainska kniazhna na korolivskomu prestoli Frantsii v XI st. – Paris–Lyon: S.C.I.P., 1952 – 57 s.
56. Nikitenko N.M., Korniyenko V.V. Anna Yaroslavna ta ii avtohrify na stini Sofii Kyivskoi//Sivershchyna v konteksti istorii Ukrainy. Zbirnyk naukovykh prats. – Kyiv–Hluhiv. – 2010. – Vyp. 3. – 93–98 s.

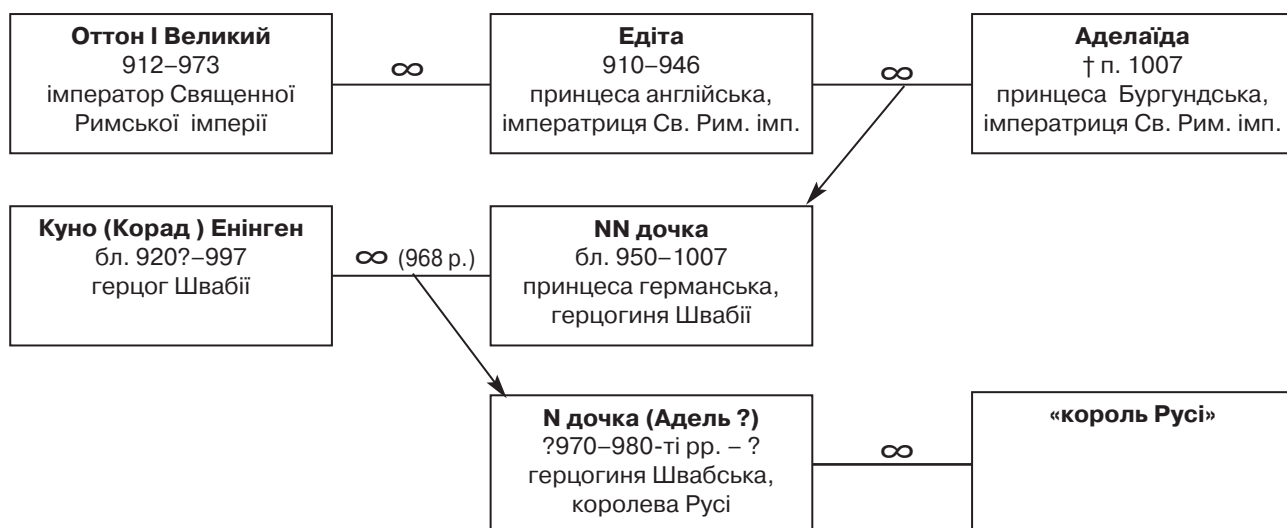
57. Pavlova R. Nov Vladimirski letopisets//*Yezyk i literature*. – Sofia, 1980. – № 5. – 8–11 s.
58. Papadimitriu S.D. Brak ruskoï kniazhny Mstislavy Dobrodei s grecheskim tsarevichem Aleskeiem Komninym//*Vizantiiskii vremennik*, 1904. – T. 11. – 73–98 s.
59. Pashuto V.T. Vneshniaia politika Drevniei Rusi. – M.: Nauka, 1968 – 474 s.
60. Plakhonin A.H. Dobronieha Volodymyrivna // *Entsyklopedia istorii Ukrainy*. – K.: V-vo “Naukova dumka”, 2003. – T. II. – 422 s.
61. Prp. Nestor Litopysets. Misiatsia lypnia 24. Chytannia pro zhytie i pohublennia blazhennykh strastoterpt-siv Borysa i Hliba. – Vyd. za rukop. Mosk. Synod. Drukarni. – 1 (53), perhament. Sylvestrivskiy zbirnyk XIV st.//Adapt. za vyd.: Bohuslavskiy S. Pamiatky XI–XVIII st. pro kniaziv Borysa i Hliba (Rozvidka ta teksty), – M., 179–206 s.
62. Pushkareva N.L. Zhenschiny Drevniei Rusi – M.: Mysl, 1989 – 286 s.
63. Rychka V., Kniakhynia Olha. – K., Vydavnychi dim “Alternatyva”, 2004. – 335 s.
64. Sabev Todor. Bolharskii vklad v tserkovno-kulturnyi rastsvet Kievskoi Rusi//*Tysiacheletie kreschenia Rusi: Materialy mezhdunarodnoi tserkovno-istoricheskoi konferentsii* (Kiev, 21–28 iyulia 1988). – 75 s.
65. Saga ob Eimunde//*Rydzevskaia Ye.A. Drevniaya Rus i Skandinavia*. – M., 1978. – 99 s.
66. Sambor B. Sviati zemli ukrainskoi. – K.: V-vo “Arkhanhelskii glas”, 2009. – 372 s.
67. Sverdlov M.V. Izvestia nemetskih istochnikov o rusko-polskih otnosheniyah kontsa X – nachala XI v. // *Issledovania po istorii slavianskih i balkanskih narodov. Kievskaa Rus i ieio sosedi*. – M., 1972. – 154–155 s.
68. Sverdlov M.V. Izvestia o Rusi v Khronike Titmara Merzeburgskoho//*Drevneishyie gosudarstva na territorii SSSR*. – Mat. i issled. – 1975. – M., 1976. – 90–101 s.
69. Sverdlov M.V. Politicheskie otnoshenia Rusi i Germanii X – pervoi poloviny XI v.//*Problemy istorii mezhdunarodnykh otnoshenii/Sb. Stat. Pamiati akad. Ye.V.Tarle*. – Leningrad, 1972 – 290–291 s.
70. Semenkova T.H. Sudba ruskoï tsarevny Anny Yaroslavny. // *Nauka i zhyzn*. – 2004. – № 5. – 84–89 s.
71. Sent-Emur Ke de. Anna Rusynka, koroleva Frantsii i grafynia Valua.– Lviv: Drukarnia NTSH, 1909. – reprint. – K.: Oberehy, 1991. – 36 s.
72. Seriakov M.L. Lubov i vlast v ruskoï istorii. – SPb.: Izdatelskii Dom “Neva”. – M.: “Olma-Press Obrazovanie”, 2002. – 320 s.
73. Silezki Kompiliatyvni Annaly (Annales Silesiaci compilati. MGH, SS. Bd. XIX. Hannover. 1866 – Perevod s lat., kommentarii – Dosaev A.S., 2012.
74. Skazannia pro Borysa i Hliba//*Biblioteka literatury Davnoi Rusi/Za red. D.S. Likhachova, Dmytrieva, A.A. Alekseieva, N.V. Ponyrko*. – T. 1: XI–XII st. – SPb., 1997.
75. Skazannia pro sviatyh Borysa i Hliba: Silvestrivskiy spysok XIV stolittia / Vydav I.I.Sreznevskiy. – SPb.: Drukarnia IAN, 1860.
76. Syromiatnikov S. Russkaia kniazhna na frantsuzskom prestole//*Novoie vremia*. – 1893.
77. Tatischev V. N. Istorია Rossiyskaia. – M., 1963. – T. 2. – 383 s.
78. Taube M. Rim i Rus v domonholskii period. – *Katolicheskii vremennik* (Kn. II), obshchestvo sv. Ioanna Zlatousto. – Parizh, 1928.
79. Tverskaia letopis. – PSRL. – T. 15. – SPb.: Arkheologicheskaja kommissia, 1863.
80. Timiriazev V.A. Frantsuzskaia koroleva Anna Yaroslavna//*Istoricheskii vestnik*, 1894. – T. 55, № 1. – 198–209 s.
81. Feodosii Pecherskii. Slovo pro viru latynsku chy variazku/Khrystianstvo na terenah Ukrainy I – XI st. – K., 2000.
82. Kholodylin A.N. Avtohrify Anny Yaroslavny – korolevy Frantsii//*Russkaia rech*. – 1985. – № 2. – 111 s.
83. Khorunzhyi Yu., Iakymiv Yu. Saga pro Yaroslavovykh doniok. – K.: Vydavnytstvo “Biblioteka ukrainsia”, 2004. – 40 s.
84. Khristianstvo: Entsyklopedicheskii slovar. – T. 3. – M., 1995 – 747 s.
85. Chernykh P. Ya. K voprosu o podpisi frantsuzskoi korolevy Anny Yaroslavny//*Doklady i soobshchenia filolog. f-ta MGU*. – Vyp. 3. – M., 1947. – 27–31 s.
86. Chilingirov Stilian. Kakvo ie dal blgarinite na druhie narody. – Kolins. – 5. reprint, 1938. – 28 s.
87. Shyrokorad A. Frantsia. Istorია vrazhdy, soper-nichestva i liubvi. – M.: Veche, 2008. – 382 s.
88. Shternberh Ya.T. Anastasia Yaroslavna, koroleva Vengrii//*Voprosy istorii*. – 1984, № 10. – 180–184 s.
89. Shchhaveleva N.I. Drevniaia Rus v “Polskoi istorii” Yana Dlugosha (Kn. 1–6): Tekst, perevod, komentarii/Pod red. i s dopoln. A.V.Nazarenko/RAN. In-t rossiiskoi istorii; In-t vseobshchei istorii. – M.: Pamiatniki istoricheskoi mysli, 2004. – 495 s.
90. Shchhaveleva N.I. Polki – zhony russkikh kniazei (XI – ser. XIII v.)// *Drevneishyie gosudarstva na territorii SSSR*. – M.: Nauka, 1989. – 319 s.

91. Shchaveleva N.I. *Polskie latinoiazyczne is-tochniki*. – М.: Nauka, 1990. – 210 s.
92. Shchaveleva N.I. *Russkie kniahini v Polshe// Vneshniaia politika Drevnei Rusi*. – М., 1988. – 117–118 s.
93. Yasinetskaya Ye., *Avgusteishyie siostry// Des-sange Mag*, №46, 2012, 56–58 s.
94. Yasinetskaya Ye., *Yevropeiskoie proshloie Kievskoi derzhavy tysiacheletnei davnosti. Ot docherei Yaroslava Mudroho do korolevy Velikobritanii Yelizavety II// Dessange Mag*, №48, 2013, 58–60 s.
95. Yasynetska O., *Yiyi ukrainska velychnist // Ukraina moloda*, № 028, 13.02.2010.
96. Yasynetska O., *Kyivski kniazivny na prestolakh Yevropy//Kalendar*. – К., 2010.
97. Ailred of Rievaulx. *Lament for David, King of the Scots // Ailred of Rievaulx .The historical works*. – Kalamazoo, 2005.
98. *Annalista Saxo*. MGH, SS. VI. Hannover. 1844. Перевод – Дьяконов И. В. 2005.
99. *Annales Silesiaci compilati*. MGH, SS. Bd. XIX. Hannover. 1866 – перевод с лат., комментарии – До-саев А. С. – 2012.
100. Baumgarten N. *Le dernier meriage de Saint Vla-dimir*. OChr, v. XXVII. Roma, 1930. стр. 8.
101. Baumgarten N. *Saint Vladimir et la conversion de la Russie*. OChr, v. XXVII. Roma, 1932. стр. 121.
102. Biber T., Leszczynski M. *Poczet Wladcow Pol-ski*. : Publicat, 2015 – 128 s. – SS. 20–21.
103. Cedrenus Geogius. *Ioannis Scylitzae OPE ab Immanuele Bekkero. Suppletus et Emendatus. Tomus alter, Bonnae impensis ed. Weberi, MDCCCXXXIX, 1839*. – P. 396.
104. Darlington, Reginald R. and P. McGurk (eds.), P. McGurk and Jennifer Bray (trs.). *The Chronicle of John of Worcester: The Annals*. – London, 1854. – p. 133.
105. *Genealogia Welforum* / ed. G. Waitz // MGH SS. T. XIII. Hannover, 1881, p. 733–734.
106. *Historia Sztuki Polskiej. Tom 1: Sztuka Srednio-wieczna/ – MCMLXV: Wydawnictwo Literackie*. – Kra-kow, 1965 – 568 c.
107. *Historia Welforum Weiengartensis* / ed. L. Wei-land // MGH SS. T. XXI. Hannover, 1868, p. 454–471.
108. Ioannis Dlugossi. *Annales seu Chronicae incliti regni poloniae*. – Lib. 4. – Varsavia, 1965. – P. 158.
109. Jackman, Donald C, *Criticism and Critique: Sidelights on the Konradiner*. : Unit for Prosopographical Research, 1997/ *Donald C. Jackman*. *The Konradiner. A Study in Genealogical Methodology*. — Frankfurt am Main, 1990.
110. Jasiński K. *Rodowód pierwszych Piastów*. — Poznań, 2004. – 306 s.
111. *Kronika Wielkopolska/Preetl. K. Abgarowic, wstep I komet. Opr. B. Krbisowna*. – Warszawa, 1965.
112. Labuda G. *Polish diplomacy during the rule of the Piast dynasty//The history of Polish diplomacy X–XX c*. – Warsaw: Sejm Publishing Office, 2005. – P. 31.
113. *Mathew of Paris. English History*. London, 1853 (reprint: New York, 1968).
114. *Monumenta Poloniae Historica. Pomniki Dzi-ejowe Polski, T. 1, Lwow, 1864*.
115. *Piastowie. Leksykon Biograficzny. Wydawnic-two Literackie, Krakow 1999, S.53*.
116. Poppe Andrzej i Danuta. *Anna Regina. Przyczy-nek paleograficzny // Studia i Materialy z Historii Kultury Materialnej*. – T.LXXI. – Warszawa, 2006. – P. 239–246.
117. Poppe Andrzej i Danuta. *Anna Regina. Przyczy-nek paleograficzny // Studia i Materialy z Historii Kultury Materialnej*. – T.LXXI. – Warszawa, 2006. – P. 239–246.
118. Previtte-Orton C.W. *Cambridge Medieval His-tory, Shorter: Volume 1, The Later Roman Empire...* – London: Press, 1979. – P. 256.
119. *Rocznik Krakowskiej Kapituly/Ed. L. Letow-ski//Katalog biskupow, pralatow i kanonikow Krakow-skich*. – Krakow, 1853. T. IV. – S. 3–115.
120. *Rocznik Kapituly Krakowskiej/ Ed. Z.Kozlow-ska-Budkowa//MPH. #S, 1978. T. V. P. 21–105*.
121. Sturza M.–D. *Dictionnaire historique et génealogique des grandes familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople* – Paris: Chez l'auteur, 1999. – 657 p. – p. 276.
122. Szabolcs de Vajay. *Agatha, Mother St. Margaret, Queen of Scotland*. In: *Duquesne Review*. Band 7, Nr. 2 (1962), S. 71–80.
123. *William of Malmesbury's Chronicle of the Kings of England: From the Earliest Period to the Reign of the King Stephen*. By J.A. Giles, D.C.L. – London.: and Dalry, 1866. – P.196.
124. Wolf A.: *Wer war Kuno „von Öhningen“? Über-legungen zum Herzogtum Konrad von Schwaben († 997) und zur Königswahl im Jahr 1002*. In: *Deutsches Archiv* 36 (1980), S. 25–83; Armin Wolf: *Ahnen deutscher Könige und Königinnen*.

ДОДАТКИ

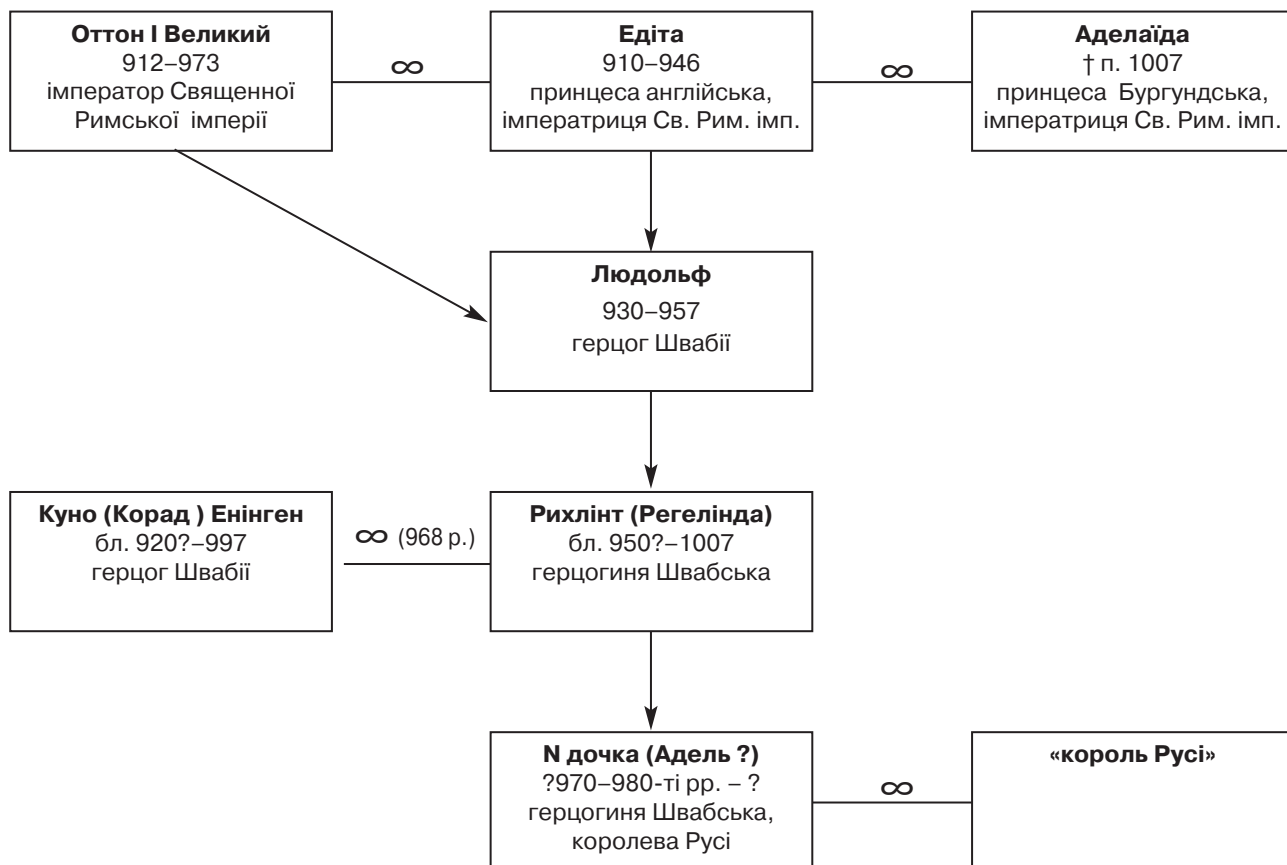
Додаток 1, схема № 1

Походження дружини «короля Русі» за «Генеалогією Вельфів»:

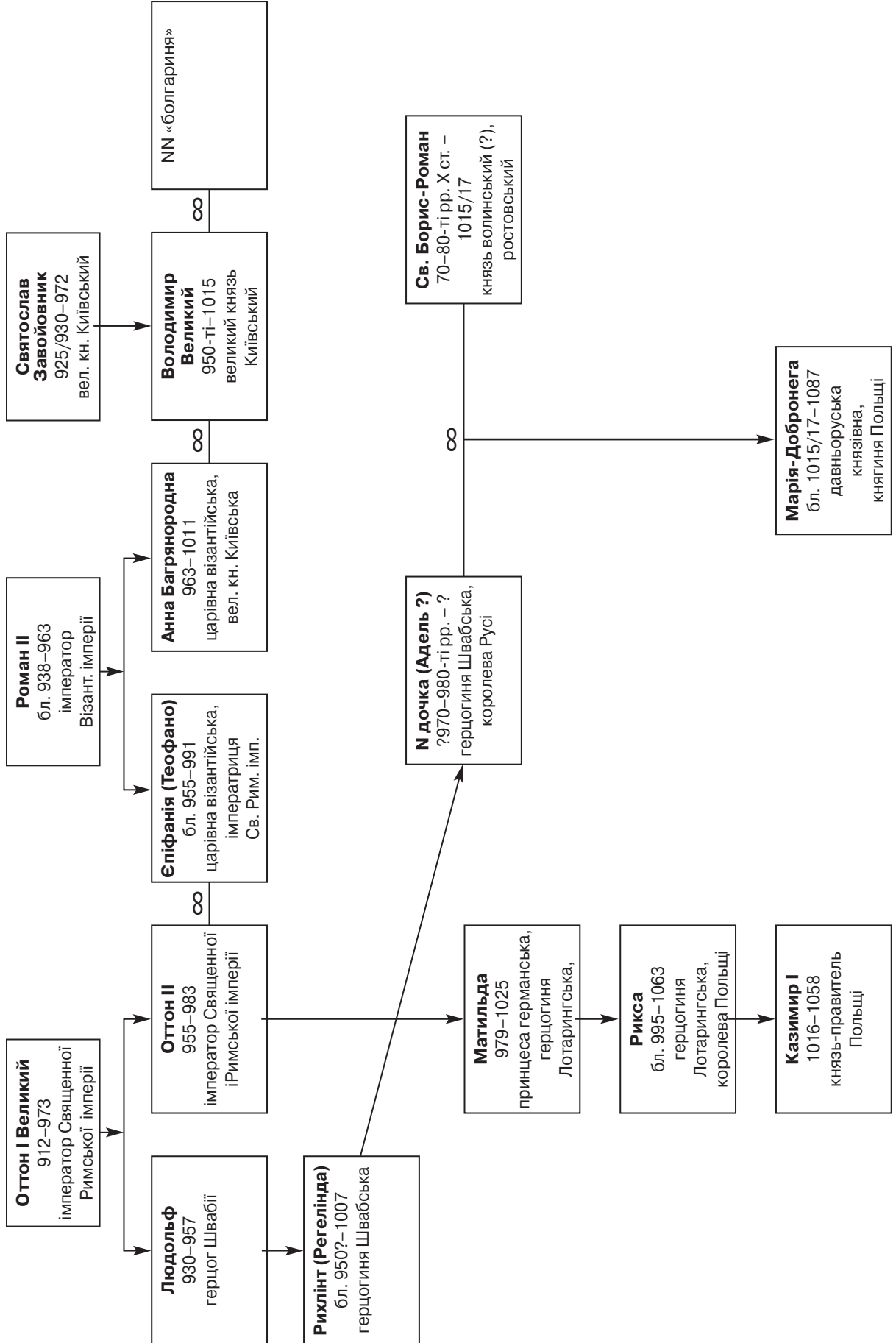
Додаток 2, схема № 2

Походження дружини «короля Русі» за «Вейнмарською генеалогією Вельфів» та уточненнями А. Вольфа:

Додаток 3, схема № 3

Спільність родоводів Марії-Добронегі і Казимира I Відновителя:

Вірогідне походження дружини Володимира Святославича, матері Бориса Володимировича і бабусі Марії-Добронєги (за версією автора):

